

УДК 338.432:636.082

Ю. В. Самойлик,д. е. н., професор, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1335-2331>**А. В. Світлична,**к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,
Полтавський державний аграрний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3674-5787>**О. В. Данильченко,**здобувач ступеня вищої освіти магістр, спеціальності 076 Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність, Полтавський державний аграрний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4812-2513>

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.22.33

СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ЗМІНИ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ У СВІТІ

Yu. Samoilyk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics
and International Economic Relations, Poltava State Agrarian University

A. Svitlychna,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Entrepreneurship and Law, Poltava State Agrarian University,

O. Danylchenko,

Master's degree student, specialty 076 Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity,
Poltava State Agrarian University

STRATEGIC ALTERNATIVES DEVELOPMENT OF LIVESTOCK INDUSTRY UNDER CONDITIONS OF SOCIO-ECONOMIC PARADIGM CHANGE IN THE WORLD

У статті визначено роль та значення галузі тваринництва для економіки України та світу. Охарактеризовано основні вектори сучасного розвитку галузі, виявлено закономірності та проблеми, що характеризують сучасний стан цієї сфери. Обґрунтовано, що одним із мейнстримів сьогодення є підвищення культури споживання, що дає поштовх розвитку органічного виробництва м'яса та молока, а також продуктів їх переробки, разом з тим, цей тренд впливає на виключення традиційних продуктів тваринництва з раціону харчування і їх повна або часткова заміна рибою або альтернативним молоком та м'ясом. Виявлено тенденції зміни чисельності поголів'я основних сільськогосподарських тварин та птиці, а також обсягів виробництва продукції тваринництва в Україні та світі. Визначено світових лідерів за чисельністю поголів'я корів та їх щільністю. Обґрунтовано напрями формування стратегічних альтернатив розвитку тваринництва в умовах зміни соціально-економічної парадигми, які є характерними для України та інших держав світу.

It has been defined the role and importance of the livestock industry for the economy of Ukraine and the world. It has been substantiated that in different regions of the world relevant production areas dominate in view of mental peculiarities and natural conditions. It has been proven that modern conditions are primarily characterized by the deepening of globalization processes. At the same time, socio-economic paradigm has been changed, which, among other

things, is reflected in the dynamics of the livestock industry development. The main vectors of the modern industry's development have been characterized, patterns and problems characterizing the current state of this sphere have been revealed. It has been substantiated that one of current mainstreams is increasing the consumption's culture, which gives impetus to the meat and milk organic production development, at the same time, this trend affects the exclusion of traditional livestock products from the diet and their complete or partial substitution with fish or alternative milk and meat. Trends in the number of livestock of the main agricultural animals and poultry, as well as the volume of animal husbandry products production in Ukraine and the world, have been revealed. The world leaders in terms of the cow herds number and their density have been determined.

It was substantiated that the numbers of the main agricultural animals and the production volume increase in the world. At the same time, distinct trends (reduction in livestock and production) have been observed in Ukraine, which have been caused primarily by the difficult economic conditions in which the industry is and the lack of an effective development strategy.

Directions for the formation of strategic alternatives for the livestock industry development under the conditions of a socio-economic paradigm change, which are typical for Ukraine and other countries of the world, have been proposed. It has been justified that in view of the global trends emerging in the field of animal husbandry, it is appropriate to develop the following strategic alternatives: the strategy of increasing the production volume of traditional meat and milk types with the simultaneous optimization of costs and the appearance of the production scale effect; the strategy of a closed production cycle (increasing its own feed base, improving the conditions of keeping animals, developing the meat and milk processing industry); strategy for the development of organic animal husbandry (this is possible under the condition of balanced development of organic crop production); strategy for the development of alternative animal husbandry.

Ключові слова: тваринництво, стратегія, стратегічні альтернативи, соціально-економічна парадигма, глобальні тенденції, культура споживання, товари-замінники.

Key words: livestock industry, strategy, strategic alternatives, socio-economic paradigm, global trends, consumer culture, substitute goods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перманентність зовнішнього середовища та постійна поява нових глобалізаційних трендів зумовлюють трансформацію усіх сфер життєдіяльності, що призводить до змін соціально-економічної парадигми. Одним із мейнстримів сьогодення є підвищення культури споживання, з одного боку, та розвиток харчових технологій, з іншого. В умовах поглиблення соціальної стратифікації суспільства у світовому вимірі та в розрізі країн, вимоги частини населення з високими доходами до харчування невинно зростають, для цієї групи людей все більшого значення набуває здорове харчування, вживання органічної продукції, відмова від цукру, жирів, алкоголю, тютюну. Разом з тим, частина населення з нижчими доходами не в змозі забезпечувати собі якісне харчування в повному обсязі, такі умови зумовлюють збільшення пропозиції товарів-замінників дороговартісних продуктів харчування, зокрема м'ясопродуктів.

Таким чином, зміна продовольчих трендів суттєво впливає на соціально-економічну парадигму, формуються нові концепції та стратегії розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і економічних секторів на національному та глобальному рівнях. Особливої уваги заслуговує галузь тваринництва, яка є досить чут-

ливою до глобалізаційних викликів. Хоча ця продукція і належить до базових у раціоні харчування більшості країн, можна простежити підвищення чутливості та зростання еластичності попиту на м'ясо та м'ясопродукти за ціною, що підкреслює необхідність формування стратегічних альтернатив розвитку тваринництва як важливого сектора економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика стратегічного розвитку галузі тваринництва широко досліджена у працях багатьох науковців, зокрема окремі питання зазначеної проблеми розкриті у працях таких вчених, як Безус Р. М., Крючко Л. С. [1], Бокій О. В. [2], Захаренко М. М. [3], Коваленко О. В., Лисенко Г. П. [4], Левек Р. [5], Олійник Т. І., Косенко А. О. [6], Самойлик Ю. В., Вернигора М. В. [7], Свірідова С. С., Толстова С. А. [8]. У цих дослідженнях розкриваються аспекти формування продовольчої безпеки, виробничих ланцюгів та валової доданої вартості в агропродовольчому секторі та зокрема тваринництві; кооперації дрібних виробників; розвиток потенціалу підприємств та галузі в цілому. Разом з тим, не зважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам розвитку тваринництва, у сучасних умовах виникають нові тренди, які зу-

Таблиця 1. Кількість поголів'я у всіх категоріях господарств України, 1991–2022 р. (станом на 1 січня 2022 р.)

Сільсько-господарські тварини	1991 р.	2015 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до	
							1991 р.	2015 р.
Велика рогата худоба	24623,4	3884,0	3332,9	3092,0	2874,0	2644,0	10,7	68,1
у тому числі корови	8378,2	2262,7	1919,4	1788,5	1673,0	1544,0	18,4	68,2
Свині	19426,9	7350,7	6025,3	5727,4	5876,2	5608,8	28,9	76,3
Вівці та кози	8418,7	1371,1	1268,6	1204,5	1140,4	1094,3	13,0	79,8
у тому числі вівці	7896,2	785,8	698,5	658,8	621,0	607,1	7,7	77,3
Коні	738,4	316,8	244,0	224,4	202,0	180,8	24,5	57,1
Птиця свійська всіх видів	246104,2	213335,7	211654,4	220485,8	200651,9	202243,1	82,2	94,8

Джерело: узагальнено автором за даними [10].

мовляють зміну соціально-економічної парадигми, що впливає на переосмислення підходів до формування стратегічних альтернатив розвитку галузі і тим самим потребує проведення нових досліджень у цій сфері.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТИ

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій розвитку галузі тваринництва в Україні і світі та обґрунтування стратегічних альтернатив розвитку цього сектору економіки в умовах змін соціально-економічної парадигми.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Тваринництво має важливе значення для формування продовольчої безпеки країн, є привабливою галуззю економіки та дохідною сферою бізнесу. На етапі здобуття Україною незалежності тваринництво було однією із найзбитковіших галузей. Кризові умови, у яких на той час опинилась ця сфера, були пов'язані із розбалансуванням внутрішньогосподарських зв'язків в агропромисловому комплексі, зміною форм власності та методів організації бізнесу, зменшенням масштабів виробництва. З розвитком ринкових відносин в Україні галузь тваринництва поступово виходила з кризи і показувала позитивні результати. Разом з тим, такі

досягнення можна простежити лише в розрізі окремих підприємств. У цілому по країні і нині спостерігається скорочення поголів'я та обсягів виробництва продукції тваринництва (табл. 1).

Чисельність поголів'я сільськогосподарських тварин усіх видів в господарствах України суттєво зменшилась порівняно із 1991 р., зокре-

ма поголів'я великої рогатої худоби зменшилось у 10 разів, у тому числі корів — у 5,4 рази, поголів'я свиней зменшилось у 3,5 рази, овець і кіз — у 13 разів. Найменш суттєво зменшилось поголів'я птиці — на 17,8 %. Зменшення поголів'я відбувається протягом всього періоду незалежності. Порівнюючи 2022 р. із 2015 р., варто відзначити зменшення поголів'я великої рогатої худоби на 31,9 %, свиней — на 23,7 %, овець і кіз — на 20,2 %, коней — на 42,9 %, птиці — на 5,2 %. Скорочення чисельності поголів'я сільськогосподарських тварин зумовило зменшення обсягів виробництва м'яса (табл. 2).

Порівняно із 1990 р. обсяги виробництва м'яса сільськогосподарських тварин у категоріях всіх господарств зменшились на 44 % і становили у 2021 р. 2438,3 тис. т, разом з тим, порівняно із 2015 р. обсяги виробництва збільшились на 5 %, що насамперед досягнуто за рахунок розвитку птицевництва, так, порівняно із 2015 р. виробництво м'яса птиці збільшилось на 20,1 % і становило 1373,5 тис. т. Виробництво свинини зменшилось на 5,7 %, а порівняно із 1990 р. це вдвічі менше. Виробництво яловичини і телятини у 2021 р. становило 80,9 % показника 2015 р. Варто відзначити, що м'ясний напрям скотарства розвивається здебільшого як супутній напрям до молочного. Тради-

Таблиця 2. Обсяги виробництва м'яса у всіх категоріях господарств України, 1990–2021 р. (у забійній масі, тис. т.)

Сільсько-господарські тварини	1990 р.	2000 р.	2010 р.	2015 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до	
								1990 р.	2015 р.
М'ясо сільськогосподарських тварин	4357,8	1662,8	2059,0	2322,6	2492,4	2477,5	2438,3	56,0	105,0
яловичина та телятина	1985,4	754,3	427,7	384,0	369,5	345,4	310,5	15,6	80,9
свинина	1576,3	675,9	631,2	759,7	708,3	697,2	724,0	45,9	95,3
баранина та козлятина	45,8	17,2	21,0	13,7	13,9	11,5	12,2	26,6	89,1
м'ясо птиці свійської	708,4	193,2	953,5	1143,7	1381,4	1404,7	1373,5	193,9	120,1
кролятина	30,2	13,9	13,5	13,3	11,6	11,3	10,9	36,1	82,0
конина	11,7	8,3	12,1	8,2	7,7	7,4	7,2	61,5	87,8

Джерело: узагальнено автором за даними [10].

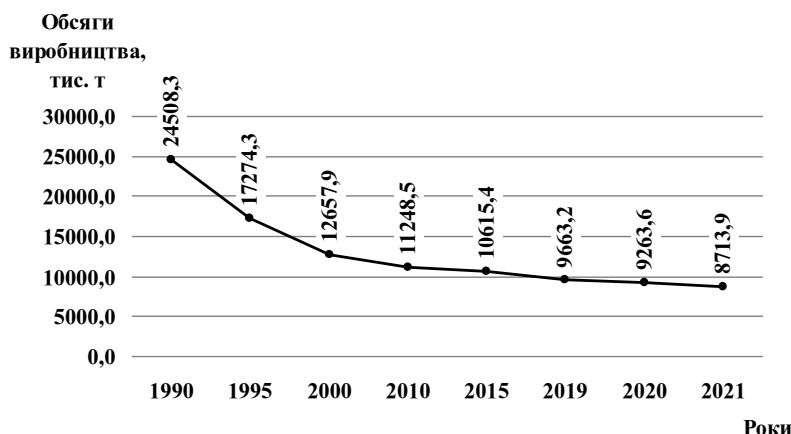

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва молока у категоріях всіх господарств України, 1990–2021 рр., тис. т

Джерело: узагальнено автором за [10].

ційно для українського менталітету більш характерним є споживання свинини та курятини. Щодо молочного напрямку, то обсяги виробництва цього продукту також суттєво зменшуються (рис. 1).

Обсяги виробництва молока у 2021 р. становили 8713,9 тис. тонн, це найнижчий показник за досліджуваний період, у порівнянні із 1990 р. це у 2,8 рази менше, а в порівнянні з 2015 р. — на 17,9 %. Наслідком зменшення обсягів виробництва продукції тваринництва є зменшення споживання цього продукту в розрахунку на одну особу. Споживання продуктів тваринництва є меншим раціональної та мінімальної норми.

Світові тенденції є дещо іншими. Порівняно із 1995 р. обсяги виробництва усіх видів м'яса у світі збільшилось (табл. 3).

Обсяги виробництва м'яса буйвола у світі у 2020 р. становило 4187,2 тис. т, що на 54,4 %

більше, ніж у 1995 р. та на 3,9 % — ніж у 2015 р. Щодо м'яса великої рогатої худоби, то обсяги виробництва у 2020 р. становили 67883,1 тис. т, що на 29,1 % більше, ніж у 1995 р., і на 7 % — ніж у 2015 р. На відміну від України, у більшості країн світу, зокрема в Європі, яловичина є найбільш популярною в раціоні харчування насамперед з огляду на корисність цього продукту, зокрема понижений вміст холестерину порівняно із іншими видами м'яса, наприклад, свининою. Щодо останньої, то це єдиний вид м'яса, обсяги виробництва якого зменшились порівняно із 2015 р. (на 7,9 %) і становили 109835,4 тис. т. Особливістю споживання цього продукту є те, що в мусульманських країнах його майже не споживають у зв'язку з релігійними особливостями. Найбільше у світі виробляється м'яса курей — 119,5 млн т у 2020 р., що у 2,5 рази більше, ніж у 1995 р. та на 15,2 % — ніж у 2015 р. Цей продукт є максимально лег-

Таблиця 3. Обсяги виробництва м'яса та молока у світі, 1990–2021 рр., тис. т.

Види продукції	1995 р.	2010 р.	2015 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до:	
							1995 р.	2015 р.
М'ясо буйвола свіже або охолоджене	2712,3	3901,6	4028,4	4262,1	4124,2	4187,2	154,4	103,9
М'ясо великої рогатої худоби з кісткою свіже або охолоджене	52565,8	62372,2	63434,4	66739,8	67915,6	67883,1	129,1	107,0
М'ясо курей свіже або охолоджене	47546,0	87210,4	103773,8	115628,6	118616,7	119504,6	251,3	115,2
М'ясо качок свіже або охолоджене	2174,4	4078,5	4305,7	4928,6	5013,4	4997,6	229,8	116,1
М'ясо гусей свіже або охолоджене	1464,8	2439,3	2546,5	2793,5	2774,5	2841,9	194,0	111,6
М'ясо козлятина свіже або охолоджене	3247,2	5101,8	5499,4	5905,8	6073,7	6142,1	189,2	111,7
М'ясо свинина з кісткою свіже або охолоджене	83923,2	108783,4	119320,8	120690,0	109635,7	109835,4	130,9	92,1
М'ясо овець свіже або охолоджене	6990,8	8324,7	9057,8	9402,3	9476,5	9885,5	141,4	109,1
Сире коров'яче молоко	462840,8	601287,6	665306,5	700216,4	708264,3	718038,4	155,1	107,9

Джерело: узагальнено автором за [9].

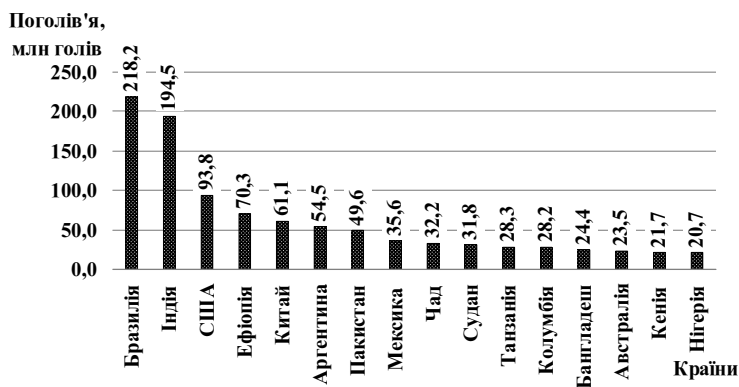

Рис. 2. ТОП-16 країн світу з найбільшим поголів'ям корів, 2020 р., млн голів

Джерело: узагальнено автором за [9].

ким для засвоювання і є популярним у всьому світі. Щодо інших видів м'яса (качок, гусей), а також козлятини, баранини, то обсяги його виробництва у світі постійно збільшуються. Тенденції виробництва молока подібні до м'ясного напрямку. Обсяги виробництва молока коров'ячого у 2020 р. становили 718 млн т, що на 55,1 % більше, ніж у 1995 р., та на 7,9 % — ніж у 2015 р. Найбільше поголів'я сконцентроване в Бразилії — 218,2 млн голів та в Індії — 194,5 млн голів. Ці країни мають значні території, та зокрема площі сільськогосподарських угідь для випасання худоби (рис. 2).

В Індії корови вважаються священними тваринами, їх розводять для молочного напрямку, м'ясо практично не споживають. Також до лідерів світу за чисельністю поголів'я корів належать США, Ефіопія, Китай, Аргентина, Пакистан, Мексика та інші країни, які мають значні площі сільськогосподарських угідь. У США досить популярним є м'ясний напрямок скотарства, тому ця галузь є провідною на рівні із птахівництвом у цій країні.

Якщо проаналізувати щільність поголів'я худоби (кількість голів на один квадратний кілометр сільськогосподарських угідь), то за цим показником лідирують такі країни (які мають найбільше поголів'я корів), як Бангладеш (246,3 голів/км²), Ефіопія (182,7 голів/км²), Пакистан (135,1 голів/км²), Судан (112,4 голів/км²), Індія (108,6 голів/км²). Щільність поголів'я у Бразилії, яка має найбільше поголів'я корів у світі, становить 92,1 голів/км² (рис. 3).

Враховуючи наявність значних площ пасовищ у таких країнах, як Кенія, Танзанія, Чад, Колумбія, Аргентина, Мексика, Нігерія, США, Китай та Австралія та порівняно низьку щільність поголів'я корів, варто вказати на перспективи розвитку потенціалу галузі скотарства в цих країнах.

Таким чином, тваринництво є важливою галуззю аграрного сектору економіки як України, так і більшості країн світу, потенціал якої використовуються не в достатній мірі, що гальмує розвиток продовольчої сфери. Можна визначити низку чинників та світових тенденцій, які є мейнстримами розвитку тваринництва і

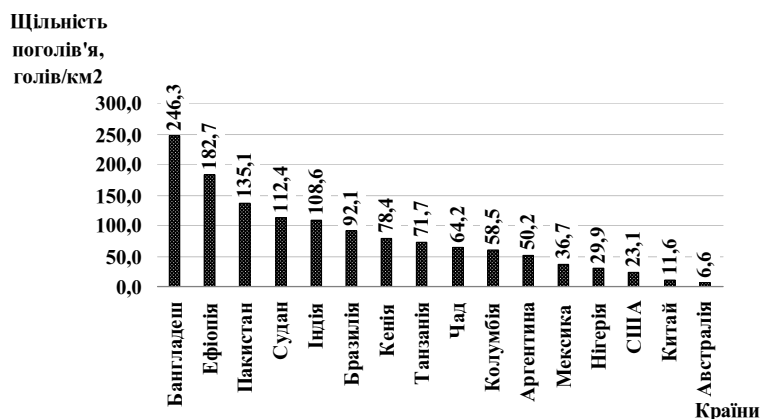

Рис. 3. ТОП-16 країн світу з найвищим показником щільності поголів'я корів, 2020 р., голів/км²

Джерело: узагальнено автором за [9].

визначають напрями формування стратегічних альтернатив в умовах зміни соціально-економічної парадигми:

по-перше, галузь тваринництва для багатьох господарств України все ще залишається збитковою або малоприбутковою порівняно із рослинництвом, що спонукає власників сільськогосподарських тварин скорочувати поголів'я худоби і все активніше переорієнтовуватись на вирощування високоліквідних культур, таких як кукурудза на зерно, пшениця, соняшник, соя;

по-друге, у розрізі галузей тваринництва скоростиглим можна вважати лише птахівництво, оборотність якого складає кілька разів на рік, тому прибутки можна отримувати досить швидко та реінвестувати їх у подальший розвиток, решта ж галузей, зокрема свинарство, а тим паче скотарство, потребують значно більшого періоду часу для завершення виробничого циклу, що певною мірою гальмує розвиток цієї сфери;

по-третє, висока собівартість продукції тваринництва, зокрема такої її складової, як корми (що зумовлено насамперед відсутністю власної кормової бази), не дозволяє отримати значні прибутки та не забезпечує високого рівня конкурентоспроможності національного виробника;

по-четверте, значна частка поголів'я худоби зосереджена в господарствах населення, що не забезпечує ефекту масштабу виробництва, інноваційності та динамічності розвитку, чого можна було б досягти завдяки розвитку кооперації, однак можна простежити лише поодинокі приклади функціонування цього напрямку співпраці між дрібними виробниками;

по-п'яте, низька купівельна спроможність населення формує слабку пропозицію здебільшого лише на базові м'ясні продукти, все більшою стає частка курятини у раціоні харчування населення, що впливає на скорочення інших галузей тваринництва, крім того, слабкий попит на елітні м'ясо- та молокопродукти гальмує розвиток харчових технологій у цій сфері;

по-шосте, глобальні тренди зумовлюють появу значного обсягу товарів-замінників продукції тваринництва — соєве м'ясо та молоко, мигдальне, кокосове молоко, та інші варіації альтернативного м'яса та молока, веганська продукція, що зменшує попит на традиційну тваринницьку продукцію. З одного боку, ці тренди викликані об'єктивними причинами, зокрема розповсюдженням алергічних захворювань, у тому числі на лактозу, яка міститься

в молоці, або білок, який наявний у м'ясі. З іншого боку, такі тенденції виникли під дією маркетингових інструментів, які пропагують веганство, вегетаріанство, сирोїдіння та інші тренди у харчування

по-сьоме, екологічні обмеження у галузі тваринництва відіграють все більш вагомий роль у світі, все більше наукових досліджень присвячуються питанням карбонового сліду, що залишає тваринництво, такі тренди впливають на динаміку чисельності поголів'я у багатьох країнах. Крім того, з'являється все більше організацій, які слідкують за умовами утримання тварин, зокрема гуманним ставленням до них, що також ускладнює певним чином розвиток цієї галузі.

Таким чином, з огляду на світові тренди, які виникають у галузі тваринництва, доцільним є розвиток таких стратегічних альтернатив: стратегія збільшення обсягів виробництва традиційних видів м'яса з одночасною оптимізацією витрат та проявом ефекту масштабу виробництва; стратегія замкнутого циклу виробництва (наращування власної кормової бази, покращення умов утримання тварин, розвиток м'ясо- та молокопереробної галузі); стратегія розвитку органічного тваринництва (це можливо за умови збалансованого розвитку органічного рослинництва); стратегія розвитку альтернативного тваринництва (за умови відсутності грінвошингу та недобросовісного маркетингу, що надмірно пропагує цей напрям бізнесу).

ВИСНОВКИ

Традиційною галуззю сільського господарства є тваринництво, від розвитку якого залежить продовольча безпека майже всіх країн світу. З огляду на ментальні особливості та природні умови у різних регіонах домінують відповідні виробничі напрямки. Однак, у сучасних умовах, які характеризуються насамперед поглибленням глобалізаційних процесів, відбувається зміна соціально-економічної парадигми, що, у тому числі, відображається і на динаміці розвитку галузі тваринництва.

У всьому світі в цілому спостерігається збільшення чисельності поголів'я основних сільськогосподарських тварин та обсягів виробництва продукції цієї галузі. Разом з тим, в Україні простежуються відмінні тенденції (скорочення поголів'я та виробництва), що зумовлені насамперед складними економічними умовами, у яких перебуває галузь, та відсутністю дієвої стратегії розвитку.

Отже, враховуючи мейстрими сучасної соціально-економічної парадигми, для розвитку

галузі тваринництва обґрунтованим є впровадження таких стратегічних альтернатив, як збільшення обсягів виробництва традиційних видів м'яса з одночасною оптимізацією витрат та проявом ефекту масштабу виробництва; замкненого циклу виробництва; розвитку органічного та альтернативного тваринництва. Для отримання синергійного ефекту в цій галузі в Україні доцільним є поєднання зазначених стратегічних альтернатив за умови ефективного сегментування та розподілу ресурсів.

Література:

1. Безус Р. М., Крючко Л. С. Кооперація та інтеграція в аграрному бізнесі. Агросвіт. 2020. № 6. С. 3—9.

2. Бокій О. В. Стійкість функціонування продовольчої системи. Продовольчі ресурси. 2018. № 11. С. 21—32.

3. Захаренко М. М. Теоретичні засади управління виробничим потенціалом підприємства. Агросвіт. 2018. № 23. С. 59—65.

4. Коваленко О. В., Лисенко Г. П. Втрати продовольства як індикатор збалансованості інноваційних процесів у продовольчому ланцюгу. Економіка АПК. 2020. № 3. С. 72—80.

5. Левек Р. Сільськогосподарські структури, сталість продовольчих систем та регулювання земельних ринків. Економіка АПК. 2020. № 1. С. 18—33.

6. Олійник Т.І., Косенко А.О. Управління виробничим потенціалом підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=835212>

7. Самойлик Ю. В., Вернигора М. В. Глобальні передумови впровадження екологічних інновацій у процес формування органічних продовольчих ланцюгів. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 51. С. 63—67.

8. Свірідова С.С., Толстова С.А. Сучасні інструменти стратегічного управління сільськогосподарськими підприємствами. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2017. № 2 (30). С. 109—116.

9. База статистичних даних FAO. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>

10. Статистичний щорічник "Тваринництво України — 2021". За редакцією О. Прокопенка. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Bezus, R. and Kryuchko, L. (2020), "Cooperation and integration in agrarian business", Agrosvit, vol. 6, pp. 3—9.

2. Boki, O.V. (2018), "Sustainability of the food system", Prodovol'chi resursy, vol. 11, pp. 21—32.

3. Zakharenko, M.M. (2018), "Theoretical principles of management of the production potential of the enterprise", Agroworld, vol. 23, pp. 59—65.

4. Kovalenko, O.V. and Lysenko, G.P. (2020), "Food losses as an indicator of the balance of innovation processes in the food chain", Ekonomika APK, vol. 3, pp. 72—80.

5. Levek, R. (2020), "Agricultural structures, sustainability of food systems and regulation of land markets", Ekonomika APK, vol. 1, pp. 18—33.

6. Oliynyk, T.I. and Kosenko, A.O. (2020), "Management of the production potential of the enterprise", Efficient economy, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8352> (Accessed 25 Okt 2022).

7. Samoylyk, Yu.V. and Vernigora, M.V. (2020), "Global preconditions for the introduction of ecological innovations in the process of formation of organic food chains", Prychornomorski ekonomichni studii, vol. 51, pp. 63—67.

8. Sviridova, S.S. and Tolstova, S.A. (2017), "Modern tools of strategic management of agricultural enterprises", Ekonomika: realii chasu. Naukovy zhurnal, vol. 2 (30), pp. 109—116.

9. FAO (2022), "Statistical data base", <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL> (Accessed 25 Okt. 2022).

10. Prokopenko, O. (2022), "Statistical yearbook "Livestock of Ukraine — 2021", <https://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 25 Okt. 2022).

Стаття надійшла до редакції 04.11.2022 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73